

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen liike-elämässä

Hyvät ihmisoikeustoimintaohjelmaa valmistelevan työryhmän jäsenet,

YK:n ihmisoikeusneuvosto käsitteli kesäkuussa yritystoiminnan vaikutuksia ihmisoikeuksiin. Se totesi, että ihmisoikeuksien toteutuminen vaatii nyky maailmassa paitsi valtioiden ja yksilöiden myös yritysten oikeuksien ja velvollisuuksien linjaamista. Neuvosto vahvisti ”Protect, Respect and Remedy” -viitekehyksen, joka määrittelee liike-elämälle velvollisuuden kunnioittaa ihmisoikeuksia.

Finnwatch ry¹ toivoo, että myös Suomen ihmisoikeustoimintaohjelmassa tunnistetaan yritystoiminnan vastuullisuuden merkitys ja yritysten velvollisuudet.

Yritysvastuun käsittely toimintaohjelmassa olisi linjassa myös kesäkuisen hallitusohjelman kanssa. Hallitusohjelmassa päätettiin vahvistaa Suomen yritysvastuupolitiikkaa muun muassa tukemalla ”hankkeita yritysvastuuta koskevien kansainvälisten normien ja ohjeistojen vahvistamiseksi”. Hallitusohjelman mukaan ”tavoitteena on suomalaisten yritysten toimiminen edelläkävijänä yritysvastuuasioissa”.

Myös suomalaiset ihmiset toivovat laajempaa yritysvastuuta: Elinkeinoelämän valtuuskunta EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa 2009 valtaosa suomalaisista piti suomalaisyritysten yhteiskuntavastuuta liian vähäisenä.

Yritystoiminnan vastuullisuus on erityisen tärkeää työntekijöiden oikeuksien kannalta. Suomalaisten työntekijöiden kannalta merkitystä on paitsi suomalaisella työolainsäädännöllä, myös kansainvälisen liiketoiminnan normeilla. Suomen työllisyystilanteeseen vaikuttaa se, miten tuotantokustannukset muuttuvat muualla maailmassa.

Yritystoiminnan taloudelliset, ekologiset ja yhteiskunnalliset vaikutukset kuitenkin määrittävät ihmisoikeustilannetta laajemminkin. Suuryritysten taloudellinen rooli on suuri. Tuore tutkimus yritysten välisistä omistusktyöksistä ehdottaa, että 40 prosenttia maailman vauraudesta on 147 yrityksen hallinnassa. Enemmistö keskeisistä yrityksistä toimii rahoitusallalla.

Kehitysmaissa yritysten tarjoama työ, pääoma, teknologia, innovaatiot ja tietotaito ovat olennaisia köyhyyden vähentämiseksi. Valitettavasti myös hikipajat, ihmisoikeusrikkomukset, ympäristötuhot, veronkierto ja lahjonta ovat monen yrityksen toiminnassa edelleen arkipäivää.

Konkreettisia toimenpide-ehdotuksia

Eri hallinnonaloilla voidaan usealla tavalla tukea ja edellyttää liike-elämää kunnioittamaan ihmisoikeuksia.

Kansainväliset säännöt yritysten ihmisoikeusvelvoitteista. Valtio voi tukea ja edellyttää suomalaisyrityksiltä ”Protect, Respect and Remedy” -viitekehyksen toimeenpanoa. YK:n liike-elämän ja ihmisoikeuksien keskuksen kehittämä viitekehys on saanut kiitoksia sekä liike-elämän että kansalaisjärjestöjen edustajilta.

Viitekehys määrittelee, että valtioilla on yksinään vastuu ihmisoikeuksien suojelemisesta, mutta liike-elämälläkin on velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia. Yritysten pitäisi esimerkiksi säännöllisesti arvioida toimintansa ihmisoikeusvaikutuksia ja varmistaa, etteivät ne myötävaikuta ihmisoikeusloukkauksiin.

Lisäksi Suomi voi tukea viitekehyksen toteutumisen kansainvälistä seuranta. Esimerkiksi Ruotsi on toiminut näin järjestämällä EU-puheenjohtajuuskaudellaan vuonna 2009 huippukokouksen viitekehyksestä ja EU:n yritysvastuupolitiikasta.

Kattavin kansainvälinen yritysvastuusäännöstö on OECD:n ohjeistus monikansallisille yrityksille (Guidelines for multinational enterprises). Ohjeita ihmisoikeuksien kunnioittamisesta vahvistettiin kesällä 2011.

Suomi on OECD-maiden ja lukuisten muiden maiden tavoin sitoutunut seuraamaan noudattavatko Suomeen

---

1 Finnwatch on suomalainen kansalaisjärjestö, joka seuraa suomalaisten ja tänne vahvasti sidoksissa olevien yritysten toiminnan vaikutuksia kehitysmaissa. Finnwatchin jäseniä ovat Eettisen kaupan puolesta ry, Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa, Kirkon Ulkomaanapu, Maan Ystävät, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK, Suomen Attac, ja Suomen Luonnonsuojeluliitto.

rekisteröityneet yritykset ohjeistusta toiminnassaan sekä Suomessa että ulkomailla. Käytännössä seurannasta vastaa kussakin maassa niin kutsuttu yhteyselin, jolla on mandaatti julkistaa lausuntoja tapauksista, joissa yrityksen toimintatavoissa on parantamisen varaa.

Moni näistä kansallisista yhteyselimistä on tehnyt merkittävää työtä yritys vastuun edistämiseksi. Esimerkiksi Alankomaiden yhteyselin laati vuonna 2009 huomautuksen Shellin turvallisuuslaiminlyönneistä öljynporausasemilla Filippiineillä. Vuoden 2000 jälkeen kansalliset yhteyselimet ovat käsitelleet yhteensä 150 yksittäistä yritystä koskevaa tapausta.

Suomessa OECD:n ohjeistuksen seurannasta vastaa Työ- ja elinkeinoministeriön alainen Yhteiskuntaja yritys vastuun neuvottelukunta. Sen työ on kuitenkin ollut hyvin vaatimatonta muun muassa niukkojen resurssien vuoksi. Siksi toivomme lisäystä Suomen yritys vastuupolitiikan resursseihin.

Raportointi toiminnan ihmisoikeusvaikutuksista. Valtio voi edistää yritysten vastuullisuutta edellyttämällä pörssiyrityksiltä vuosittaista raporttia niiden toiminnan yhteiskunnallisista vaikutuksista. Tällä hetkellä Suomen lait velvoittavat yrityksiä raporttoimaan tilinpäätöksessään ainoastaan taloudelliset tunnusluvut.

Monessa muussa maassa, kuten Ruotsissa, Tanskassa, Britanniassa ja Ranskassa yhtiöiltä vaaditaan huomattavasti laajempaa raportointia: Britanniassa ja Ranskassa yhteiskuntavastuu on pakollista kaikille pörssiyrityksille, Tanskassa vastuulliseksi itseään väittäville yrityksille ja Ruotsissa valtionyrityksille. Ranskassa on myös asetuksella määritelty mitä raporttien tulee sisältää.

Yhteiskuntavastuuraportoinnin merkityksestä on tehty laajoja akateemisia tutkimuksia. Enemmistö tutkimuksista toteaa, että yhteiskuntavastuuraportoinnin pakollisuus laittaa yritys johdon harkitsemaan vastuullisuusnäkökulmia aiempaa enemmän ja lisää liiketoiminnan vastuullisuutta². Myös Euroopan komissio harkitsee pakollisen yritys vastuuraportoinnin suosittelamista.

Julkisten hankintojen ihmisoikeusvaikutukset. Julkiset hankinnat vastaavat 15 prosenttia koko Suomen bruttokansantuotteesta. Valtion, kuntien ja muiden julkisten yhteisöjen hankintoja voitaisiin tehdä selvästi nykyistä eettisemmin. Suosimalla ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestäviä tuotteita julkiset hankinnat toimisivat esimerkkinä ja suunnannäyttäjänä muille hankkijoille.

Suomen hankintalaki mahdollistaa sosiaalisten ja ympäristöllisten kriteerien käyttämisen hankintakriteerinä, mutta näin tapahtuu hyvin harvoin. Olemmekin tyytyväisiä, että Työ- ja elinkeinoministeriössä on alkanut hanke eettisten hankintojen ohjeistuksen laatimiseksi. Lisäksi julkiset hankkijat tarvitsisivat neuvontaa ja koulutusta. Esimerkiksi Norjassa kaikkein maakuntien on pitänyt perustaa keskus, joka neuvoo julkisissa hankinnoissa. Ruotsissa järjestetään kunnille kurseja eettisiä hankintojen tekemisestä ja eettisten kriteerien valvomisesta. Maan 21 maakunnasta ainakin 14 asettaakin eettisiä vaatimuksia julkisille hankinnoille.

Muiden euroopan maiden yritys vastuupolitiikasta voidaan ammentaa useita lisäoppeja³. Ruotsissa ja Norjassa on esimerkiksi perustettu eettiset neuvostot analysoimaan valtion eläkerahastosijoitusten eettisyyttä. Ruotsin neuvosto pyrkii vuosittain vuoropuheluun noin 10 kansainvälisten ihmisoikeus-, työoikeus- tai ympäristösopimusten rikkomuksiin liitetyn yrityksen kanssa. Norjan neuvoston epäeettisiksi todetut yritykset poistetaan eläkerahastosalkusta.

Britanniassa parlamentaarinen ihmisoikeuskomitea käsittelee yritys vastuukysymyksiä. Ranskassa yritysten rikosvastuu laajennettiin vuonna 2004 koskemaan myös ulkomailla tehdyt rikokset ihmiskuntaa vastaan.

Yhteistyöterveisin,

Tytti Nahi
Finnwatchers-verkoston koordinaattori
tytti.nahi@finnwatch.org
Puh. 040 772 4247

2 Ks esim Ioannou, I. ja G. Serafeim (2011). The Consequences of Mandatory Corporate Sustainability Reporting, <http://www.hbs.edu/research/pdf/11-100.pdf>
Knopf, J, W. Kahlenborn, T. Hajduk, D. Weiss, M. Feil, R. Fiedler ja J. Klein / Euroopan komissio (2010). Corporate Social Responsibility: National Public Policies in the European Union, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=1577&langId=en>

3 Ks Työ- ja elinkeinoministeriön Finnwatchilla teettämä selvitys Julkisen vallan CSR-järjestelmä eri maissa, http://www.tem.fi/files/27452/TEM_41_2010_netti.pdf